

Бојан МИЛИСАВЉЕВИЋ*

Редовни професор Правни факултет,
Универзитет у Београду

УДК 347.1(091)

DOI: <https://doi.org/10.22182/apdn.122019.3>

Оригинални научни рад

НЕКЕ НАПОМЕНЕ О ИСТОРИЈИ ДИПЛОМАТИЈЕ

Циљ рада је да обради нека основна питања која се тичу историје дипломатије. Историја дипломатије обухвата занимљиво поље за истраживање, обзиром да обилује интересантним примерима из праксе. У овом раду аутор износи нека своја истраживања у вези историје дипломатије, а кроз њих анализира развој модерних правила у дипломатском праву. Обрађени су случајеви који се односе на старе дипломатске односе и на прве пронађене документе о историји дипломатије. Анализира се и појава првих дипломата који су имали специфичан статус и уско опредељене функције.

Рад обухвата само највеће светске цивилизације у контексту овог истраживања и показује колико су оне озбиљно схватале саму дипломатију и дипломатски протокол, као и колико су имале користи од ње. У раду су представљени и почеци модерне дипломатије која се везује за појаву Млетачке државе. У том периоду настала су бројна правила која су и до данас остала прихваћена у дипломатији, што овај рад чини актуелним и интересантним. На крају укратко је представљен Бечки конгрес и утицај који је он остварио на развој дипломатског права, али и међународног права уопште. Коначно су изнета запажања о утицају дипломатије у актуелним међународним односима и

* Електронска адреса аутора: bojan@ius.bg.ac.rs

закључци да она и даље игра веома важну улогу у очувању националних интереса сваке државе.

Кључне речи: историја дипломатије, дипломатска звања, протокол, привилегије и имунитети у дипломатији.

1. УВОД

Историја дипломатије је повезана са развојем међународних односа између држава. Што су односи били динамичнији, то је дипломатско право било комплетније и живље. Историја дипломатије је комплексна дисциплина која обухвата познавање историје, дипломатије, међународних односа, економских и политичких односа. У почетку се историја дипломатије везивала само за односе између држава, да би временом почела да се односи и на односе држава са међународних организацијама. Ипак, када се говори о историји дипломатије мисли се пре свега на рани развој јавноправних односа између држава којим су настајала правила дипломатског права. Односи између држава били су спорадични и у почетку често везани за негативне додире држава, то јест сукобе, да би временом полако прерастали у конструктивне активности.

Изучавање историје дипломатије укључује у себе анализу дипломатских односа између држава, дипломатску кореспонденцију, акте и догађаје поводом међународних конгреса и конференција. Међу ауторима постоји консензус да су први трагови о дипломатским односима држава пронађени још у Староиндијском закону Ману из 4. века пре нове ере, где проналазимо прва правила о вршењу изасланичких послова. Проф. Бартош о овом акту забележио је: „од дипломате зависи рат и мир, он се бави свим пословима који одређују судар или добар споразум, они откривају намере страних владара, обавештавају свог владара о стању у суседним земљама, склапају пријатељске везе, решавају мирним путем међународне спорове.“¹ На овај начин аутор истиче велики значај који имају дипломате на односе између држава, као и на комплексност њихових позиција. Кроз историју нарочито је била

¹ Милан Бартош, *Међународно јавно право*, Култура, Београд, 1956, стр. 343.

наглашена њихова улога у обавештавању, па су били сматрани очима и ушима свога владара.

2. РАНИ ПОЧЕЦИ ДИПЛОМАТСКИХ ОДНОСА

У старој литератури проналазе се подаци о изасланика Мојсија, Краља Давида и Соломона. Поред тога индијски владари шаљу своје посланике Киру и римским владарима Августу и Клаудију.² „Кинески закони 'Ману', о одржавању мирног или ратног стања су, иако у рукама владара, највише зависили од владаревих посланика и изасланика, јер се владар није оглушивао о њихове савете. Још у то доба постојала је пракса да владареви посланици преговарају и склапају споразуме, на пример, о узајамној помоћи двају краљевства у случају побуна, опасности за престо и сл. У том периоду, као и у каснијим историјским епохама, постигнуто или договорено усменим путем је било у равни закона. Реч је имала своју преговарачку и правно-обичајну тежину.“³ Поштовање договореног утицало је на ниво угледа који имају како државе, тако и владари са својим представницима на међународном плану. Велики кинески војсковођа и мислилац Сунг Цу је још веома давно схватио колики је значај дипломатије, војне стратегије као и обавештајне делатности у циљу остварења националних интереса, што је представио у свом делу Умеће ратовања.⁴

Први историјски записи организоване политичке размене изасланика датирају из периода трећег миленијума пре нове ере, и то у клинастом писму месопотамијске цивилизације. Пронађена дипломатска архива краља Марија на Еуфрату садржи преписку са другим суверенима из периода раног другог миленијума пре нове ере и дипломатска архива египатског и хетитског царства, укључујући кореспонденцију и уговоре између краљева.⁵

² Миодраг Митић, Стеван Ђорђевић, *Дипломатско и конзуларно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, друго издање, 2007, стр. 15.

³ Блажо М. Радовић, *Моћ и немоћ преговарања*, Задужбина Андрејевић, Београд, 2010, стр. 32–33.

⁴ Вид.: Sun Tzu, *Умеће ратовања*, Mono & Мајана, Београд, 2010.

⁵ Jönsson Christer, Hill Martin, *Essence of Diplomacy*, Palgrave Macmillan, United Kingdom, 2005, стр. 10.

Као један од првих докумената из области дипломатије наводи се акт писан клинастим писмом који је Краљевина Ебла упутила Краљевини Амазији, а старо је 2.500 година п.н.е.

Сматра се да је најстарији сачувани међународни уговор који сведочи о постојању живе дипломатске активности склопљен 1278. године п.н.е. између египатског фараона Рамзеса 2 и хетитског цара Хатушила 3. После великих борби оба владара су схватила да је најбоље да закључе мировни уговор како не би једни друге толико уништили да им победа не би ништа ни значила обзиром да би их потом лако поразили околни суседи. Наведени документ садржи одредбе о ненападању, узајамној војној помоћи, па чак и клаузуле да се под том помоћи подразумева право на коришћење узајамне интервенције приликом угушења унутрашњих побуна, као и одредбе о екстрадицији.⁶ Овај уговор био је веома дуго на снази, читавих 80 година и све време је у потпуности поштован.

Поред ових записа остају и трагови о постојању две категорије посланика: 1. гласника и 2. посланици. Гласници су имали задатак да преносе информације између два суверена и сматрали су се неповредивим, а као знак њиховог распознавања користили су маслинове гранчице или белу палицу. Са друге стране постојали су и посланици који су имали нешто значајнија овлашћења. Они су имали мандат да преговарају и постижу споразуме у име својих држава. Чак је остало забележено да су стране у спору обично покушавале да преко посланика разреше неки спор који су имали, па би тек онда било уобичајено покренути оружана дејства. Овакво понашање говори у прилог томе да је још пре нове ере постојала свест о томе колико је важна дипломатија и преговарање. Још у то време сматрало се да је повреда или убиство гласника или посланика праведан основ за покретање рата, јер представља тешко кршење добро установљених обичаја. Поред тога постојала је развијена свест да би угоржавање неприкосновености представника друге стране значило и огрешење о божанске законе па је поштовано и због тога.

Треба имати у виду да су дипломатски односи веома стари, готово колико и људско друштво, али да је дипломатско право

⁶ *The Peace Treaty between Ramses II and Hattusili III*, Internet, <http://www.reshafim.org.il/ad/egypt/ramseshattusili-treaty.htm>, 25/11/2019.

као систематизован скуп норми настао знатно касније и везује се за појаву модерних држава и установљење међународног права. Као најстарији примери дипломатских облика појављују се специјалне мисије као ад хоц врста дипломатије. Стара Грчка је имала развијене дипломатске односе између градова полиса, а овлашћени представници преносили су информације и носили са собом званична овлашћења за пренос информација. Иако се радило о повременим јавним односима, у старој Грчкој могу се наћи и зачеци сталних дипломатских мисија као специфичног облика представљања на челу са проксенима. У литератури се наводи да је први дипломатски скуп одржан још 432 године п.н.е. у Спарти када се одлучивало о усвајању одлуке о отпочињању рата са Атином. На том скупу била је делегација Атине која је учествовала у разговорима и која је имала заштитени статус иако се одлучивало о отпочињању рата против њихове државе.⁷ Нешто касније бележи се и први већи скуп међународног карактера тога времена и то између више грчких полиса и Персије који је исходовао закључењем Краљевог мира. Овај споразум закључен после чак осам међународних скупова који су одржавани у периоду између 392 и 367. године п.н.е.

На прелазу из феудализма у нови век долази до раздвајања црквене од световне власти. До тада су углавном свештена лица вршила посао дипломата, а после тога започиње време јавне дипломатије и укључује постојање вештина и правила у заступању својих интереса и суверена. Један од наших најистакнутијих старијих аутора из области дипломатског права о значају и улози дипломатије каже: „Успешност дипломатије зависи од знања, вештине, интелигентности и искрености дипломата. Од њих, дакле, зависи да се отклоне конфликти између држава, да се односи између држава поставе на солидну основу и да се њихов развој регулише и осигура. Дипломатија црпи свој живот из историје и она ствара историју. Њене илузије и њене грешке често су узрок пада појединих држава и пропасти појединих народа, њеној мудрости и њеној увиђајности има да се благодари што државе расту и што јачају и што се подижу напредни народи. Дипломате пролазе и нестају, а народи остају и сносе последице рада дипломата који су их представљали.“⁸ Иако је овај запис

⁷ Ernest Satou, *Diplomatska praksa*, Grafolik, Beograd, 1993, стр. 6-7.

⁸ Глигорије Гершић, *Наша дипломатска струка с нарочитим погледом на њену стручну*

сада веома стар он се и данас може применити на улогу и значај који има дипломатија, а може се итаћи да је дипломатија посебно важно оружје које морају да знају да користе мали и средњи народи да би боље обезбедили поштовање својих интереса на међународном плану.

Свака велика империја имала је поред економске, војне, политичке силе и веома развијена правила за вођење спољне политике. Тако је основне одлуке у том смислу у старом Риму доносило веће од 20 фецијала које се састојало од најстаријих свештеника од посебног угледа. Сматрано је да они имају знања и искуства да предлажу најбоље спољнополитичке одлуке од интереса за римску државу. Римски изасланици, што би се могло упоредити са данашњим амбасадорима, називани су легатима и имали су јасне инструкције за обављање послова који су им поверени. Поред тога били су снабдевени и посебним привилегијама и имунитетима како би могли несметано да обављају своје активности. Римљани су се ипак више уздали у своју војску, преко које су проширивали територију свога царства, него у дипломатију. У спољној политици водили су се принципом *divide et impera*.

После нестанка Римског царства уследило је једно велико раздобље у коме није било значајнијих помака нити трагова о већим дипломатским активностима осим Византијског царства. Будући да је ово царство преузело строга правила у дипломатском општењу од старог Рима сматрано је да је њихов цар раван божанству, а правила протокола и церемонија су била посебно захтевна. Не само да је у сусретима са другим дипломатама био увек у повлашћеном положају него је то важило и приликом сусрета са другим суверенима. У раној дипломатији није важило правило о сувереној једнакости држава већ се редослед првенства приликом скупова био одражавао реалну моћ држава које су представљали њихови представници. У том смислу приликом свих скупова Византијски цар имао је апсолутни примат. Дипломатија је била неопходна Венецији да путем ње остварују своје интересе, обзиром да нису могли да рачунају на војну доминацију као што је то био случај са Римом. Изасланици Венеције имали су још једну специфичну функцију коју нису имали други, а то је

спрем у посебице на изучавање међународног права, Штампарија Св. Николића, Београд, 1893, стр. 20 – 21.

пропагирање хришћанства на територијама где су се налазили.⁹ Зато опрeавдано стоји да су италијанске средњовековне државице у својим трговачким пословима прикупљале преко својих јавних и тајних канала и обавештајне податке, који су, углавном, били политичко-економског карактера и који су имали изузетну важност за даљи развој трговачких послова.¹⁰

3. ДИПЛОМАТИЈА ВИЗАНТИЈЕ И ОТОМАНСКОГ ЦАРСТВА

Титула амбасадор појавила се први пут почетком 13. века и означавала је дипломату, то јест лице које обавља спољне послове за свог суверена. Правни извор је једна млетачка наредба из 1268. године.¹¹ Византијско царство је имало веома развијену дипломатску активност, а преко ње је обезбеђивало доминантну позицију Цариграда. Веома рано Византија је развила посебне органе налик министарству спољних послова, а имала је посебне органе и процедуре за стране дипломатске представнике. Тако је постојао „уред за варваре“, тело чији је основни задатак био да страним представницима омогући вршење дипломатских функција, али и да прати све њихове активности и о њима извештава централне органе.¹² У историји дипломатије сматра се да је овај орган био претеча данашњих министарстава спољних послова. Врхунац дипломатије у то доба постиже Византија, која почива на три постулата: римском државном уређењу, грчкој култури и хришћанској вери. Византијска дипломатија је имала основни циљ да примора варваре да служе Цариграду. Коришћене су методе куповине, подмићивања, давања титула и одликовања, династички бракови и слично. Уколико није постигнут одговарајући резултат примењивали су политичку и економску блокаду, а као крајња мера, били су предузимани војни походи.¹³ Византијци су се руководили наслеђеним постулатима

⁹ Ernest Satou, *Diplomska praksa*, нав. дело, стр. 8.

¹⁰ Радојица Лазих, „Обавештајни рад и дипломатија“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 4/2016, стр. 234.

¹¹ Глигорије Гершић, *Дипломатско и конзуларно право*, Службени лист СРЈ, Београд, 1995, стр. 29.

¹² Кисовец Мирко, *Дипломатски представници*, Просвета, Београд, 1939, стр. 6.

¹³ Карагаћа Милан, „Дипломатија и одбрамбена дипломатија“, у зборнику: *Зборник радова са IX Школе реформе сектора безбедности*, (приредио Павле Јанковић), ISAC Fond и Центар за међународне и безбедносне послове, Београд, 2007, стр. 90.

Старог Рима, од којих је један од најважнијих био завади па владај. Тако вођена спољна политика омогућила је велике успехе Византијској држави. Ипак, Византија је и од Египта преузела нарочите ефекте протокола који је омогућавао да њихов суверен буде физички издигнут изнад чланова делегација које га посећују и уз звучне ефекте оствари утисак моћи и понизности код гостију. То је надаље утицало на лакше вођење преговора и постизање циљева које су зацртали.

Дипломатска служба, поред тога што је била веома осетљива, веома је била условљена и брзином протока информација. Тако је у ранијој прошлости дипломатско општење било веома успорено. Забележено је да је у 16. веку било потребно четири месеца да представници Хабзбуршке дипломатије допутују у Москву, приликом обављања важних преговора. Током 17. века једанаест дана је било потребно да се пошаље курир од Париза до Мадрида, што се данас мери сатима. Остао је забележен израз да „Наполеон не путује брже од Цезара“ иако није ништа више од фигуративног говора, осликава реалност да су чак у 18. веку древни римски путеви представљали најбоље комуникационе копче у земљи, а транспорт је зависио од физичке способности животиња и људи да носе терет. Тек током 19 и у 20. веку технолошка револуција мења правац дипломатске комуникације. Деветнаести век бива обележен доласком пароброда и железнице, а самим тим се и значајно повећала мобилност дипломата, а у исто време је проналазак телеграфа омогућио брзу и директну комуникацију између владе, као и између министарстава иностраних послова и самих амбасада.

Отоманско царство је имало велику териоријалну и политичку моћ, коју је пратила прилагођена дипломатија. Турска дипломатија била је специфична по много чему. На пример било је уобичајено да се дипломате кажњавају због поступака својих владара, чиме се вређа добро установљено правило о неповредивости дипломата. Постојала је и посебна смештајна јединица Кула амбасадора у којој су дипломате лишаване слободе и мучене. Поред тога, стране дипломате су примале новац од турског султана што је потпуно непримерено и није у складу са природом дипломатске функције. Дипломате су државни службеници који обављају посао за своје државе и са тим је

потпуно неспојиво примање користи од било које друге државе. Турци су љубоморно чували од Византинаца наслеђени обичај да њихов владар има првенство над свима осталима и тога се обичаја нису одрицали ни када су били у улози пораженог. Тако су и на Карловачком мировном конгресу захтевали првенство за своје представнике. Усред пијаце у Сремским Карловцима 1699. године подигнута је округла зграда, која је имала једну дворану и онолико врата колико је држава учествовало на преговорима. Врата су водила у просторије у којима су били представници појединих држава, који су истовремено улазили у главну дворану и седали за округли сто, како би се и том приликом избегло питање првенства.¹⁴ Овај пример веома сликовито одражава практичне проблеме који су настајали услед непостојања јасних правила о првенству представника држава, која су настала у наредном периоду.

4. МЛЕТАЧКА ДИПЛОМАТИЈА

Дипломатија у модерном смислу схваћена везује се са једне стране за појаву организованих држава на тлу Европе приликом преласка Средњег у Нови век, а са друге стране везује се за раздобље ренесансе. Почетком ране ренесансе (15. век) чији утицај се донекле осећао и у нашим крајевима, посао изасланика је постепено постајао професија и вештина за себе.¹⁵ За разлику од средњег века када су поверљиве мисије за великаше и владаре углавном обављали свештеници, у ренесансно доба појављује се нова категорија људи – обично из ранга ситнијих племића или трговаца – који уз црквене представнике путују од земље до земље, од двора до двора, како би за свог господара обавили неки поверљив задатак, пренели поруке, сазнали новости, договорили савез, уговорили брак.¹⁶ Кроз навођење задатака које су обављале наведене личности лепо се могу препознати данас општеприхваћене функције дипломатских мисија. Као наследник поменутих првих мисија новог типа појављује се Млетачка дипломатија која у себи кумулира пуно добрих особина. Она се развија паралелно са трговином као помоћна делатност у заштити

¹⁴ Миодраг Митић, Стеван Ђорђевић, *Дипломатско и конзуларно право*, нав. дело, стр. 19.

¹⁵ Вид.: Garrett Mattingly, *Renaissance Diplomacy*, Dover Publications, New York, 1988.

¹⁶ Душко Лопандић, *Време сјаја, време таме. Дипломате у вртлогу историје од 13 века до 1941. године*, Архипелаг, Београд, 2015, стр. 8.

интереса трговаца. Овлашћени Млетачки посалници, оратори, су обављали своју делатност носећи са собом прецизна упутства или инструкције. Колики је био углед ових дипломата сведочи и чињеница да су били ангажовани од стране других држава да обављају јавне послове у њихово име. Млетачким дипломатама било је строго забрањено да примају било какве поклоне, као и да није примерено да буду на мисији у држави пријема дуже од три године. На овај начин је обезбеђивано објективно и несметано вршење функције која им је поверена. Тако, на пример, дипломатска служба, тада моћне, Венеције је иницијални мотив за њено организовање на сталној основи у одређеним центрима моћи била исто толико економске као и политичке или војне природе.¹⁷ Тада се по први пут званично појављује и назив за титулу у дипломатији амбасадор у једној млетачкој наредби од 1268. године. Касније је овај термин коришћен за све дипломатске представнике без обзира на ранг који имају. Тек у 16. веку користи се називи амбасадор и мандатор као две врсте дипломатских представника.¹⁸

Постојала су и веома негативна виђења дипломата и њихове службе. Тако бележимо примедбу Хенрија Вотона – чувеног британског дипломате 17. века о вршењу функције дипломате у то време „Амбасадор је поштен човек послат у иностранство да лаже за своју земљу.“ Овакве изјаве се не могу прихватити, али из њих можемо да сазнамо да ова делатност није била на цени у то време и да је била скопчана са извесним ризицима које је носила. Једно време дипломате су биле сматране „часним шпијунима“, да би се направила јасна разлика у односу на она лица која врше недозвољене радње шпијунаже.

Као једна од важних личности за развој модерне државе па и дипломатског права јавља се француски Кардинал Ришеље који је носио идеје о државном разлогу или боље рећи националном интересу као основном мотиву за деловање државе на међународном плану. И данас је позната његова мисао да циљ оправдава средство, а по њему циљ је био очување националних интереса у чијој служби је све било допуштено и где је једно од оружја и дипломатија. Француска је захваљујући Кардиналу

¹⁷ Evans Graham, Newnham Jeffrey, *The Penguin Dictionary of International Relations*, Penguin Books, London, 1998, стр. 128.

¹⁸ Глигорије Гершић, *Дипломатско и конзуларно право*, нав. дело, стр. 29.

Ришељеу постала једна од главних европских држава, а његови постулати и данас су важне одреднице у дипломатској служби и очувању интереса државе, иако се радило о 17. веку. Кардинал Ришеље је поставио темеље на којима су почивали међународни односи све до Првог светског рата засновани на равнотежи снага. Позитиван утицај на сталну билателарну дипломатију остварио је у погледу формирања мреже сталних дипломатских мисија широм Европе. Кардинал Ришеље је развио организацију и надлежности министарства спољних послова, па се модерна дипломатија не би могла замислити без изучавања његових основних постулата.

После закључења Вестфалског мира 1648. године започиње нова ера у европским односима јер се стварају државе у модернијем смислу те речи. Овакав амбијент погодује развоју дипломатских односа па долази до записивања правила о понашању амбасадора. Тако је 1681. године Абрахам од Викфорда објавио на француском језику књигу Амбасадор и делокруг његовог рада у којој обашњава улогу амбасадора и његов значај за вођење спољне политике државе.¹⁹

5. БЕЧКИ КОНГРЕС И УТИЦАЈ НА ДИПЛОМАТСКО ПРАВО

Дипломатски односи одвијали су се дуго времена према устаљеним обичајним правилима, али недостајала је писана регулатива и дипломатски односи одвијали су се у зависности од моћи држава. Тако је редослед првенства или презанс представљао често потешкоће у планираним или непланираним дипломатским скуповима. Тако су се 1659. године срели у једној улици холандске престонице француски и шпански послани са својим свитама, али ниједан није хтео да скрене са пута, заустављајући читав саобраћај. После неколико сати већања холандске скупштине дошао је одред војске и срушио ограду са једне стране улице како би шпански посланик могао да се мимоиђе са француским. Заслепљени сујетом о првенству, свако од њих је сматрао да је морални победник – шпански посланик јер је прошао са десне стране, а француски што је наставио право улицом, не скрећући са пута.²⁰ Оваквих и сличних примера било је јако пуно и то је

¹⁹ Ernest Satou, *Diplomatska praksa*, нав. дело, стр. 11.

²⁰ Миодраг Митић, Стеван Ђорђевић, *Дипломатско и конзуларно право*, нав. дело, стр. 23.

прилично реметило односе између држава. Управо из тих разлога после искоришћена је прилика да се на једном велком конгресу одржаном после Наполеонових ратова уреди стање у погледу звања и титула дипломатских представника. Бечки конгрес је по много чему био специфичан. То је дуго времена био највећи конгрес икада одржан, све до скупа поводом закључења Версајског мира 1919. године. Бечки конгрес одржан је 1814. и 1815. године са неколико прекида. На њему је учествовало 216 представника тадашњих држава, а основни циљ био је успостављање новог европског поретка и очивање традиционалних европских монархија. Главну реч водили су представници Русије, Британије, Аустрије, Пруске. После Бечког конгреса управо ове четири државе руководе свим догађајима у Европи кроз читав 19. Век у савезу познатом као Света Алијанса. Овај конгрес изнедрио је и прве примере међународних службеника који су опслуживали бројне делегације актима и били стална веза између њих током дугог трајања конгреса.

На Бечком конгресу је поред Аустријског суверена Фрање првог учествовао је Цар Русије Александар први који је по редоследу првенства заузео прво место, а затим краљ Пруске, а затим баварски суверен Максимилијан Јозеф први и витембершки Фредерик први, као и велики војвода Баденски.

Неки од основних закључака конгреса који се нису тицали територијалних промена били су: 1. забрана трговине робљем 2. слобода пловидбе међународним рекама, 3. установљење једнакости суверених и признатих држава и увођење јединствених дипломатских звања за све државе које је комплетирано споразумом из Анхена три године касније. Тако бечки правилник познаје три класе дипломатских представника: 1. амбасадоре или папске легате и нунције као највишу класу, 2. посланике и друга лица акредитована од суверена и 3. отправнике послова. Споразум из Анхена у другу класу укључује и министре резиденте. На овај начин уведена су јединствена дипломатска звања шефова мисија која више не зависе од позиције и моћи државе па је тако значајно допринето ублажавању проблема у вези редоследа првенства. Поред великог броја службеника који су се посебно обучавали за потребе конгреса, овај скуп је био и веома безбедносно

интересантан, па је укључивао озбиљан круг људи задужених за сигурност.

Нарочита пажња посвећивана је и друштвеном животу како би делегације могле да се опусте и припреме за нове преговоре, па је у ту сврху организовано пуно свечаности, балова праћених разноврсним гастрономским угођајима. Остало је забележено да су делегати са собом водили своје супруге па је овај обичај и до данас задржан како у *ad hoc* тако и у сталној дипломатији приликом скупова.

Бечки конгрес послужио је као модел за касније конгресе који су одржавани током 19. века, а концепт и правила која су установљена на овом конгресу одредила су ток догађаја на међународној сцени. Тада, по први пут у класичном међународном праву долази до стварања трајне организације држава за очување мира и безбедности, Свете Алијансе, што се може посматрати као претеча данашњем Савету безбедности Уједињених нација. Дипломатија тога времена почивала је на основу савеза то јест међународној хијерархији пет држава у чијим рукама је била концентрирана сва европска односно светска политика. У тадашњем концепту међународних односа Европа је била једино и главно средиште међународне политике. У међународним односима велике силе деловале су као субјекти, а мале као објекти. Дипломате пет великих европских држава творили су елитни клан који се кретао европским дворovima решавајући искључиво политичка питања својих влада на основу професионалних знања, познанстава и веза.²¹ На овај начин дипломатија тога времена почиње да добија епитете тајновитости и изолованости. Најважније одлуке усвајале су се далеко од очију јавности и било какве демократске контроле. У односима између држава владала је очигледна неправедност која се рефлектовала и на права и обавезе, али и на редослед првенства поводом међународних скупова.

²¹ Радован Вукадиновић, Владимир Иблер, *Политика и дипломатија*, књига 2, Библиотека двојбе и промишљања, Загреб, 1994, стр. 4.

6. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Развој дипломатског права уједно је и развој међународног јавног права, зато што су нека од најстаријих правила настајала управо у овој области. Тешко да има занимљивије области читавог међународног права од области историје дипломатије. Овај рад је покушај да се представи и анализира историја дипломатије кроз неке од кључних тачака у развоју дипломатског права.

Нова технолошка достигнућа су веома позитивно утицала на убрзавање и олакшавање спровођења дипломатских активности, али су и прилично уплашиле поједине учеснике дипломатије. Остало је забележено да је британски министар спољних послова Лорд Палмерстон реаговао на појаву првог телеграма на следећи начин: „О, мој боже, ово је крај за дипломатију!“²² На основу ове изјаве може се видети колико је постојала бојазан да ће утицај дипломатије опасти због развоја друштва уопште. Са ове временске дистанце може се закључити да до тога није дошло, као и да је поред динамизације односа између држава дипломатија и даље веома важна за сваку савремену државу. Као и сви државни апарати и дипломатија се прилагођава модерним међународним односима, али и даље налази своје истакнуто место у вођењу државне политике и очувању националних интереса сваке државе.

ЛИТЕРАТУРА

Бартош Милан, Међународно јавно право, Култура, Београд, 1956.

Вукадиновић Радован, Иблер Владимир, Политика и дипломатија, Библиотека двојбе и промишљања, књига 2, Загреб, 1994.

Гершић Глигорије, Дипломатско и конзуларно право, Службени лист СРЈ, Београд, 1995.

Гершић Глигорије, Наша дипломатска струка с нарочитим погледом на њену стручну спрему а посебице на изучавање међународног права, Штампарија Св. Николића, Београд, 1893.

²² Olesya M. Grech, *Virtual Diplomacy - Diplomacy of the digital age*, Internet, <http://uscpublic-diplomacy.org/pdfs/Grech.pdf>, 25/11/2019.

Карагаћа Милан, „Дипломатија и одбрамбена дипломатија“, у зборнику: Зборник радова са IX Школе реформе сектора безбедности (приредио Павле Јанковић), ISAC Fond и Центар за међународне и безбедносне послове, Београд, 2007.

Кисовец Мирко, Дипломатски представници, Просвета, Београд, 1939.

Лазић Радојица, Обавештајни рад и дипломатија, Српска политичка мисао, Београд, бр. 4/2016, стр. 233-250.

Лопандић Душко, Време сјаја, време таме, Дипломате у вртлогу историје од 13 века до 1941. године, Архипелаг, Београд, 2015.

Митић Миодраг, Ђорђевић Стеван, Дипломатско и конзуларно право, Правни факултет Универзитет у Београду, друго издање, Београд, 2007.

Радовић Блажо, Моћ и немоћ преговарања, Задужбина Андрејевић, Београд, 2010.

Graham Evans, Jeffrey Newnham, *The Penguin Dictionary of International Relations*, Penguin Books, London, 1998.

Jönsson Christer, Hill Martin, *Essence of Diplomacy*, Palgrave Macmillan, United Kingdom, 2005.

Mattingli Garrett, *Renaissance Diplomacy*, Dover Publications, New York, 1988.

Satou Ernest, *Diplomatska praksa*, Grafolik, Beograd, 1993.

Sun Tzu, *Umeće ratovanja*, Mono & Mañana, Beograd, 2010.

ИЗВОРИ СА ИНТЕРНЕТА

Olesya M. Grech, Virtual Diplomacy - Diplomacy of the digital age, Internet, <http://uscpublicdiplomacy.org/pdfs/Grech.pdf>, 25/11/2019.

The Peace Treaty between Ramses II and Hattusili III, Internet, <http://www.reshafim.org.il/ad/egypt/ramseshattusili-treaty.htm>, 25/11/2019.

Bojan Milisavljević

SOME NOTES ON THE HISTORY OF DIPLOMACY

- Resume -

The aim of the paper is to address some basic questions concerning the history of diplomacy. Diplomatic history covers an interesting field of research, as it is full of interesting case studies. In this paper, the author presents some of his research on the history of diplomacy, and through them analyzes the development of modern rules in diplomatic law. Cases related to the old diplomatic relations and the first documents found on the history of diplomacy were dealt with. The emergence of the first diplomats who had specific status and narrowly defined functions is also analyzed.

The work covers only the world's largest civilizations in the context of this research and shows how seriously they have taken diplomacy and diplomatic protocol, and how much they have benefited from it. The paper also presents the beginnings of modern diplomacy related to the emergence of the Italian city states. During this period, numerous rules were created that remained accepted in diplomacy to this day, which makes this paper topical and interesting. Finally, the Vienna Congress and the impact it has had on the development of diplomatic law and international law in general are briefly presented. Finally, observations were made about the impact of diplomacy in current international relations and the conclusion that it continues to play a very important role in safeguarding the national interests of each country.

Keywords: history of diplomacy, diplomatic titles, protocol, privileges and immunities in diplomacy

* Овај рад је примљен 26. новембра 2019. године, а прихваћен на састанку Редакције 4. децембра 2019. године.